

Čuvari baštine – Udruga „Ognjišće“

Kulturne institucije, kao što su muzeji, arhivi ili knjižnice, u okviru svojeg stručnog djelovanja i načina rada zadužene su za sakupljanje, čuvanje i prezentiranje artefakata čovjekova postojanja. Najčešće se radi o materijalnoj građi, dok se nematerijalnim aspektom uspijevaju baviti tek pojedine institucije, ovisno o stručnjacima koji tamo rade.

Materijalna kao i nematerijalna baština nositelj je kulturnog identiteta određene zajednice. Njezini tragovi u današnjem modernom svijetu brzo se gube i padaju u zaborav. To posebno vrijedi za nematerijalnu kulturnu baštinu. Znanja, vještine, običaji, usmena predaja, sve to prenosi se iz generacije u generaciju. Zajednice i skupine koje su nositelji te kulture njezinim prenošenjem u svojem okruženju stvaraju simbiozu s povijesti i prirodom. To im daje osjećaj kulturno-lokalnog identiteta i kontinuiteta pripadnosti. Uloga lokalne zajednice u očuvanju tih vrijednosti nemjerljiva je. To su uvidjeli i stanovnici Lovranštine te osnivaju Udrugu „Ognjišće“ kako bi sakupili, očuvali i prezentirali etnografsku građu svog kraja.

Kako je sve počelo

Još 2005. godine grupa entuzijasta¹ Lovranštine, koji sami za sebe kažu da pripadaju *generaciji ka još vavek pameti kako se nekad živelo*, osniva Udrugu „Ognjišće“. Već i sam naziv Udruge, koji na neki način simbolizira okupljanje oko obiteljskih vrijednosti, daje jasno do znanja koji im je cilj. Prema njihovim riječima, to je želja za očuvanjem brojnih tragova i sjećanja koje žele prenijeti budućim generacijama te na taj način sačuvati lokalni identitet. Sve je počelo sakupljanjem etnografske građe, što je i rezultiralo otvaranjem etnografske zbirke 2005. u staroj školi u Lignju, no namjera je Udruge da se očuva kulturna baština tzv. gornjeg kraja (prirodna, graditeljska, etnografska, arheološka

Slika 1. Članovi Udruge „Ognjišće“, Liganj. Snimila M. Margetić, 2015.

¹ Članak je većim dijelom nastao kao rezultat razgovora s članovima Udruge „Ognjišće“ u veljači 2014. Kazivači: Đino Martinčić, Josip (Nino) Turković, Ivanka Mihalić, Ermano Jurinović i Miroslava Kršanac.

i folklorna) te obnove i valoriziraju staze i putovi koji su povezivali Lovranštinu s Lovranom i uključuje u turističku ponudu.

Danas Udruga „Ognjišće“ broji tridesetak članova starije, ali sve više i onih mlađe generacije. U svojih deset godina djelovanja znatno su proširili aktivnosti izvan prostorija Udruge te su nezaobilazan čimbenik u mnogim kulturnim manifestacijama Lovranštine, ali i šire. Njezin rad može se sagledati kroz četiri kategorije koje se međusobno nadopunjuju i isprepleću.

1. Očuvanje etnografske baštine – Etnozbirka

Predmeti sakupljeni i prezentirani u Etnozbirci u Lignju, iako izloženi u malom prostoru, veoma su važni za etnografsku baštinu ovog kraja jer pružaju presjek tradicijskog života Lovranštine. Posebno je važno naglasiti, što ističu i sami članovi, kako nijedan predmet nije otkupljen, već su svi darovani Udruzi. Isprva su oni sami sakupljali predmete, a kad su ostali mještani vidjeli i prepoznali taj trud, sami su im počeli donositi stvari. Sva je građa popisana i evidentirana, ali joj nedostaje stručna obrada. Naime pojedini predmeti imaju

Slika 2. Članica Udruge „Ognjišće“ u službenoj odori, Liganj. Snimila M. Margetić, 2015.

kratku bilješku koju su ostavili sami donatori, dok je sve drugo znanje o njima još uvijek samo u memoriji ovih čuvara baštine. Stoga je nužnost, a to je ujedno i velika želja članova Udruge, da se napravi katalogizacija predmeta i zabilježi što je više moguće podataka o njihovoj funkciji i upotrebi. Uz to tematski bi se mogli obraditi pojedini poslovi, koji se mogu izvrsno potkrijepiti

građom, a prepoznatljiviji su za ovaj kraj, npr. kako se spremao i *klatil marun*, branje i prodaja *črešanj* ili život *mlekaric*.

Prilikom vođenja kroz postav zbirke članovi Udruge ponosno pokazuju predmete kakvi se skoro nigdje više ne mogu vidjeti. Tu se nalazi škrinja bogata tekstilom, ženska donja roba, *koletići* za djecu, košulje, krpe, stolnjaci i dr. Izložena je i ženska platnena torba ukrašena plavim vezom tipičnim za ovaj kraj. Nakon odjeće tematski slijedi prikaz kuhinjske veltrine/vetrine s posuđem, stol, *škancija*, kutak za šivanje. Tu je i *peštalor* – daska za *pešt* – po kojoj je tko zna koliko puta trebalo udariti da bi se usitnila slanina, *češnjak* i *peršin* i napravio

pešt. Ovdje treba dodatno izdvojiti izuzetno vrijedne i važne predmete kao što su *žrna, šparget, kozica, zdeli i zdelice žicun opletene, broštulin, rakajski lonci (neki su opleteni žicun), krunica stareja od sto let, pošada za obed, kikarice za belo kafe, kikarini za črno kafe, žmuji i bićerini, pošada od aluminija i majoliki.*² U nastavku uza zid smješteni su alati za rad u vinogradu, pomagala za branje maruna i *črešnji*, posude za nositi vodu i mlijeko i dr.

Slika 3. Stol nekada, detalj iz etnozbirke, Liganj. Snimila M. Margetić, 2015.

Fotografije izložene na zidovima, osim etnografskog značaja, imaju i važnu ulogu u memoriji Lovranštine. Na njima stariji mještani prepoznaju članove obitelji ili mještane koji su se odselili ili kojih više nema, a bili su vrijedni i važni članovi zajednice. Ima tu i fotografija s radnih akcija mladih, pčelara, karnevalskih ophoda, učenika nekadašnje škole, maškara u mornarskim odorama i još mnogo toga.

Centralno mjesto u prostoriji zauzima *ognjišće* s pripadajućim predmetima.

Uz to što sakupljaju etnografsku građu, članovi Udruge nastoje ju i spasiti kada vide da je ona na bilo koji način ugrožena ili da se s njom loše postupa. Jedan od primjera jest spašavanje kamenice koja se zapuštena nalazila ispred jednog hotela u Lovranu. Gospođa koja je bila u Udruzi primijetila ju je i pokrenula inicijativu da se kamenica očisti te su ju naposljetku prenijeli ispred prostora Udruge, dajući napraviti i poklopce kakve je nekad izvorno i imala.

Svedeno na jedan nazivnik – svaki predmet u ovoj vrijednoj zbirci ima svoju priču, koju tek treba pretočiti u zapise kako bi ona bila još bogatija, sadržajnije i dostupnija široj javnosti.

Najveće zadovoljstvo članovima Udruge pričinjava reakcija posjetitelja koji se često poistovjete s tim starim stvarima, zastanu, uspoređuju. Bilo da su iz bliže okolice, Gorskog kotara, otoka ili drugdje. O tome svjedoči i *Knjiga utisaka*, koja je puna komplimenata o vrijednosti čuvanja baštine i zahvala članovima na tome što podsjećaju na lepa stara vremena – ta ih satisfakcija motivira da dalje ustraju u svojim nastojanjima. Članovima je posebno drago kad netko prepozna njihov rad ili se odazove, naročito mladi, njihovoj molbi za pružanje

² Zahvaljujem gospođi Cvjetani Miletić na pomoći oko bilježenja čakavskih naziva.

pomoći, osobito pri transportu većih predmeta za potrebe izložbe na Učki i sl.

2. Očuvanje prirodno-kulturne baštine

Udruga „Ognjišće“ fokusira se i na spašavanje i revitalizaciju elemenata tradicijskog graditeljstva, a to su *kalci* (spremnici za vodu), suhozidi koji ih okružuju kao i putovi i staze koji su povezivali Lovranštinu s Lovranom.

Slika 4. Kalac u zaseoku Ivulići. Iz fundusa Udruge „Ognjišće“, 2015.

Vodospremnici, kojih je na Lovranštini evidentirano osam, imali su veliku važnost za ovo područje. Osim što su *tamo judi s brentun na plašćanice prihajali po vodu*, vodospremnici su bili i mjesta druženja i okupljanja. Zahvaljujući upornosti Udruge, projekt *Revitalizacija kalaca u Tuliševici i Ivulićima* prepoznat je od Turističke zajednice Općine

Lovran i drugih institucija te je dobivenim sredstvima pokrenuto čišćenje i uređenje tih mjesta, a ujedno postavljena i informativna ploča. No kako sami članovi kažu, posao time nije završen jer ima još dosta *kalci* za očistiti.

3. Sudjelovanje na manifestacijama

Mjesec listopad u Lovranu je tradicionalno vezan uz najveću i najznačajniju lokalnu manifestaciju: *Marunadu*. Udruga „Ognjišće“ višegodišnjim sudjelovanjem doprinosi obogaćivanju njezinih popratnih sadržaja. Tako primjerice organiziraju izložbe na temu kako se spremao i *klatil* marun, pripremaju slastice od maruna, održavaju predavanja te posebno uređuju svoj etnoprostor.

Učgarski sajam druga je važna manifestacija na kojoj se sada već tradicionalno predstavlja Udruga „Ognjišće“. S obzirom na to da ta manifestacija raste iz godinu u godinu, sve je veća i prepoznatljivost djelovanja Udruge. Na Sajmu predstavljaju dijelove svoje etnozbirke, prezentiraju izradu *košića*, pletenje vunenih odjevnih predmeta i dr. Inspirirane tradicijskom odjećom ženske članice Udruge izradile su replike košulja i pregača, koje odjenu kada nastupaju u javnosti.

4. Organiziranje manifestacija

Iz dosad navedenog vidljivo je da svojim djelovanjem Udruga pokriva širok spektar aktivnosti. Ipak, posebno su ponosni na manifestacije koje sami organiziraju ili potiču te zadovoljni njihovim uspjehom. Važno je napomenuti da se uz izložbeno-zabavni karakter poseban naglasak stavlja na edukaciju, bilo da je riječ o predavanjima stručnjaka ili organiziranju kreativno-praktičnih radionica.

Jedan je od takvih projekata organizacija minigastromanifestacije *Najboje skuhana repa po domaći*, koja se održava na dan zaštitnika gornjeg kraja Sv. Roka (16. kolovoza). Pripremanjem tog specijaliteta članovi Udruge nastoje otrgnuti zaboravu jedan djelić nematerijalne baštine, a to je sam tradicijski postupak pripreme repe, koja se kiseli u vinskom dropu. Svake godine, zahvaljujući uključenju brojnih domaćica (odazove ih se čak do 25), široj publici daju mogućnost degustacije kisele repe skuhanе po *domaći*.

U vezi s očuvanjem tradicijskih običaja kraja organizirano je i natjecanje domaćica u pripremi vazmenih pogača.

Zanimljiva je bila i manifestacija izložbeno-edukativnog karaktera u povodu *Martinja*, kada su članovi Udruge uz stručna predavanja organizirali degustaciju vina napravljena na Lovranštini, na području od potoka Banjine do potoka Cesare.

Upornost i rad članova Udruge prepoznat je i od Općine Lovran, Primorsko-goranske županije i Turističke zajednice Općine Lovran, stoga njihova potpora ne izostaje.

5. Aktivisti i donatori Udruge

Rad Udruge „Ognjišće“ bio bi nezamisliv bez vrijednih pojedinaca, sakupljača i ljubitelja baštine i svojeg zavičaja. Stoga ih nije naodmet poimence spomenuti prilikom obilježavanja desetogodišnjice djelovanja Udruge. Ovo su članovi koji su najviše sakupljali i donirali za Etnozbirku:³ Turković Ivanka† i Josip (Nino), Tesarik Jelena†, Martinčić Đino, Mihalić Ivanka, Jurinović Ermano, Kršanac Miroslava, Martinčić Darinka, Kršanac Eda i Viskiće Danica. Aktivni članovi: Ottaviani Dario, Mandžo Azela, Modrić Pero†, Jakotić Nada, Linšak Rita, Jakupec Patricia, Jakupec Ivan, Mikleus Nevio, Gržin Emil, Mrak Ervino, te Marjana, Ranka, Vesna i Đeni. Svoj doprinos u obogaćivanju Etnozbirke dali su i Kalčić Marica†, Mrak Anica† i Nada, Peršić Dina, Hrvatina Ivanka (Mišćenić), Grizilo Lina, Basan

³ Prema evidenciji koju je ustupila Azela Mandžo.

Palmira† i Serđo, Mihalić Juba†, Keber (Dobrec) Anuška, Dobrec Edo i Romana, Turković Jolanda†, Jakovašić Ivica i Sonja, Ravnić Eda – Perelićeva, Šustić Mira, Ivanka Lanićeva, Iskra Mici, Raffaelli Marija, Petričić Mici, Kršanac Nino, Kršanac Danijel, Rogović Mario, Glušić Branka, Drobec Berto, Štanc Ivanka, Matković Anita, Travaš Jagoda, Gržin Ivo, Pičićina Davorka.

*

U ovom radu dan je kratak presjek onoga što su vrijedni čuvari baštine iz Udruge „Ognjišće“ postigli u proteklih deset godina. Pred njima su još mnogi izazovi i projekti za koje im ne nedostaje motivacije i ideja za realizaciju. Za muzej kao baštinsku ustanovu od velike je važnosti suradnja s takvim entuzijastima. Kao struka svakako ih podupiremo i suradnjom na zajedničkim projektima možemo mnogo učiniti na očuvanju materijalne i nematerijalne kulturne baštine.

Mirjana Margetić